

تماشای تماشا

نقدی بر کتاب «عکاسی برای تماشا»

محمد خدادادی مترجم‌زاده*

چکیده

این متن در تلاش است با بررسی هدف‌مند کتاب 'عکاسی برای تماشا' بر اساس محورهای چهارگانه: معرفی کلی اثر و مؤلف، تحلیل بیرونی و خاستگاه اثر و مؤلف آن، تحلیل درونی و جایگاه اثر، نقد و ارزیابی اثر، از جنبه‌های مختلف ارزش‌ها و کاستی‌های کتاب را شناسایی نموده و بتواند سیمای مناسبی از ویژگی‌های کاربردی و شکلی آن به دست دهد. در این مسیر، نگارنده در مقدمه با ترسیم دیدگاهی کلی‌نگر به ترجمه‌ی متون عکاسی در ایران، شرایط کلی جامعه عکاسی ایران را در زمان چاپ کتاب مورد نظر بر می‌شمارد. سپس به تفصیل مندرجات کتاب را از منظرهای پیشنهادی می‌سنجد و با ارزیابی موارد مفید و کاستی‌های کتاب به این نتیجه می‌رسد که به رغم وجود کاستی‌های موجود - اعم از ساختار کتاب و ایرادهای ترجمه، فواید این کتاب برای جامعه کنونی عکاسی و به‌ویژه جامعه دانشگاهی کشور بسیار بیش از کاستی‌های آن است؛ به شرط آن‌که به نحوی مطلوب به مراکز دانشگاهی و هنری معرفی شود.

کلیدواژه‌ها: عکس، نمایشگاه، تماشا، عکاسی، نقد.

پژوهشگاه مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۱. مقدمه

بر اساس اطلاعات اعلام شده در جریان نشست با موضوع 'ترجمه‌ی کتاب‌های عکاسی' از مجموعه نشست‌های تخصصی سیزدهمین دوسالانه عکس ایران در موزه هنرهای معاصر (بهمن ۱۳۹۳)، از سال ۱۳۵۰ تا ۱۳۹۳ قریب به ۱۸۵ عنوان کتاب در زمینه‌های مختلف

* استادیار گروه عکاسی، دانشکده هنرهای تجسمی، دانشگاه هنر - تهران
m.kh.motarjemzadeh@art.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۰/۱۰، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۱۳

عکاسی، ترجمه و منتشر شده است^۱. نکته جالب این است که در طی زمان ۴۰ ساله، کمیت ترجمه‌ها شکل تصادی به خود گرفته است، به گونه‌ای که تنها در سه سال منتهی به ۱۳۹۳، حدود ۸۰ عنوان کتاب در این حوزه ترجمه شده است؛ روندی که کماکان ادامه دارد. این حجمی عظیم برای ترجمه‌ی کتاب‌های عمدتاً غربی در این بازه زمانی کوتاه نتایج مثبت و منفی را در پی دارد. می‌توان آشنایی با اطلاعات تولید شده در جهان و شناخت فن‌آوری‌ها و روش‌های تولید عکس و نظریه‌های روز در باره‌ی شیوه‌های نوین نگریستن و اندیشه‌ی عکاسانه را در مجموعه‌ی پیامدهای مثبت و مفید دانست. در سوی دیگر، کیفیت منبع مورد ترجمه و اعتبار نویسنده‌ی آن، میزان آگاهی و تخصص مترجم، ساختار متن تولید شده (ترجمه شده)، میزان سودمندی مطالب کتاب و ضرورت استفاده از آن در جامعه‌ی هدف را می‌توان از پیامدهای مهم و شاید منفی این کار سنجید. با این وصف نمی‌توان تنها براساس یک سنجه و معیار، اعتبار یک کتاب ترجمه شده را به طور کلی از آن بازپس گرفت. چرا که در این صورت می‌بایست ارکان‌های مرتبط با حوزه‌ی ترجمه‌ی کتاب در وزارت ارشاد اسلامی و سازمان‌های مرتبط دیگر را نیز به چالش کشاند. نگارنده بر این باور است که شاید حتی یک ترجمه‌ی معیوب نیز بتواند به‌رغم کاستی‌های خود بتواند منشأ اثر باشد و البته و صد البته با نقد ساختارمند آن بتوان از ایرادهای اثر کاسته و سرمشقی سودمند برای همان مترجم و مترجمان بعدی پدید آورد. این دستاورد می‌تواند در چاپ‌های بعدی کتاب نیز مورد استفاده قرار گیرد؛ از آن مهم‌تر می‌تواند افق‌های ناپیدای موضوع کتاب و ساختار آن را در اختیار خواننده علاقه‌مند قرار دهد و ارزش مطالعه‌ی آن را دو چندان کند. بنابر این قاعده، به بررسی کتاب «عکاسی برای تماشا» و ترجمه‌ی آن پرداخته می‌شود.

۲. معرفی کلی اثر و مؤلف

کتاب در قطع وزیری و به تعداد ۱۰۰۰ نسخه توسط انتشارات سمت در زمستان سال ۱۳۹۲ به چاپ رسیده است و دارای ۳۷۵ صفحه می‌باشد. صحافی کتاب از قابلیت خوبی برای استفاده‌ی مکرر و تورق زیاد برخوردار است. صحفه‌بندی، اندازه و نوع حروف انتخاب شده از کیفیت قابل قبولی برخوردارند. تصاویر شاهد متن نیز از حداقل کیفیت لازم برای نگریستن - البته متناسب با وضعیت چاپ و قیمت پشت جلد کتاب - برخوردارند. هم چنین آوردن کلمات لاتین اسامی خاص در پانوش، امکان تلفظ صحیح‌تر این کلمات را

فراهم می‌کند. نویسنده در درون هر فصل از پیوست‌هایی که به زعم او می‌توانسته مطلب را تکمیل کند بهره گرفته است. هم چنین در پایان هر فصل نمونه‌پژوهی به شکل یک گزارش از تجربه‌ی شخصی یک یا چند عکاس و یا مدیرهنری را در برگزاری نمایشگاه به آن افزوده است. زبان به‌کار گرفته شده ساده و قابل درک است.

کتاب در شکل کلی خود به موضوع ارایه و به نمایش‌گذاردن عکس می‌پردازد؛ و از زوایای گوناگون عرضی و طولی به فرایند شکل‌گیری نمایشگاه عکس می‌نگرد. از منظر طولی، سلسله مراتب شکل‌گیری، فکر اولیه نمایشگاه (و حتا در چند جای کتاب، فکر اولیه‌ی عکاسی با هدف برگزاری نمایشگاه) را تا انتهای کار یعنی پایان نمایشگاه و مرادات پس از آن را مورد ملاحظه قرار می‌دهد. از منظر عرضی، گونه‌های مختلف اندیشه‌ها و موضوع‌های قابل ارائه برای کار نمایشگاهی و روش‌های مختلف اجرای آن‌ها را به قیاس می‌گذارد. نویسنده در جریان تحقیق خود، از تعداد متنابهی نقل‌قول افراد صاحب‌نظر در این حوزه، از عکاس و مدرس عکاسی گرفته تا نمایشگاه‌گردان و منتقد عکاسی و مجموعه‌دار بهره گرفته است. به این ترتیب مجموعه‌ای از اطلاعات مستدل و تجربه شده را در اختیار خواننده قرار داده است.

در باره‌ی نویسنده‌ی کتاب خانم شرلی رید^۲ هیچ اطلاع مدونی در کتاب وجود ندارد. تنها در مقدمه‌ی کتاب است که نویسنده تلویحاً خود را مدرس چند کارگاه آموزشی در سه دانشگاه در انگلستان معرفی می‌کند. در باره‌ی مترجم کتاب خانم الهام محمدنژاد نیز هیچ اطلاع مدونی در کتاب وجود ندارد. متأسفانه درج اطلاعات درباره‌ی دانش و تجربه‌ی علمی و عملی مؤلف و مترجم در کتاب‌های منتشرشده در ایران، چنان که باید الزامی نیست.

۳. تحلیل بیرونی و خاستگاه اثر و مؤلف آن

مؤلف در مقدمه‌ی کوتاه خود، نبود منبع مشخص و مناسب برای ترغیب دانشجویان رشته‌ی عکاسی به برگزاری نمایشگاه در دوران تحصیل و به‌ویژه دوران فراغت از تحصیل را انگیزه‌ی اصلی تألیف چنین کتابی می‌داند. او معتقد است این کتاب در حکم یک راهنمای عملی برای عکاسان جوان و به‌ویژه دانشجویان عکاسی برای برگزاری نمایشگاه عکس است. در جریان مطالعه‌ی کتاب ضرورت برگزاری نمایشگاه برای دانشجویان

فارغ‌التحصیل به خوبی و به دفعات مورد توجه و بحث قرار می‌گیرد. یادآوری تجربه‌ی عکاسان مختلف و گروه‌های عکاسی خود به انگیزه‌ای برای تداوم خوانش کتاب مبدل می‌گردد. البته مؤلف ضرورت‌های ذکر شده برای انتشار کتاب را برای کشور خود (انگستان) متذکر می‌شود؛ با این وصف اطلاعات طرح شده در کتاب برای خوانندگان کتاب در ایران و به‌ویژه دانشجویان عکاسی می‌تواند تهییج‌کننده و مفید باشد.

از تأسیس رشته‌ی عکاسی در دانشگاه‌های ایران بیش از ۳۰ سال می‌گذرد. به طور طبیعی در سال‌های آغازین که با جنگ تحمیلی ایران و عراق هم‌زمان بود از کتاب‌های درسی در مقاطع دانشگاهی رشته‌ی عکاسی خبری نبود؛ تنها منابع در دسترس، کتاب‌ها و مجلات داخلی و خارجی موجود در کتابخانه‌های دانشگاه‌های کشور بود که با همراهی آموزه‌های اساتید تازه از فرنگ بازگشته تجمیع می‌شد. اما اکنون پس از گذشت سی سال، کتاب‌های متعددی در زمینه‌های مختلف عکاسی ترجمه و به چاپ رسیده است. به این مجموعه می‌بایست حجم بالای مقاله‌های منتشر شده و امکان دسترسی آسان به آن‌ها را نیز افزود. هرچند در این جا می‌بایست بحث کمیت را از بحث کیفیت مطالب ارائه شده در کتاب‌ها و مقاله‌ها تفکیک کرد. چه بسا مطالب بسیاری از مقاله‌ها و کتاب‌های نوشته شده - و حتا در برخی موارد ترجمه شده در حوزه‌ی عکاسی - تکرار مکررات قبلی هستند که با عبارت‌ها و ترکیب‌بندی‌های دیگری ارائه شده‌اند که معمولاً چیزی بر مطلب قبلی نمی‌افزایند. حتا در مواردی معدود دو ترجمه از یک کتاب خارجی هم‌زمان منتشر می‌شوند.^۳ متأسفانه در حوزه‌ی منابع عکاسی مورد استفاده برای ترجمه در ایران، هماهنگی و اطلاع‌رسانی پیوسته و کارآمدی بین مترجمان و بنگاه‌های ترجمه وجود ندارد.

در این بین، کتاب‌های چاپ شده توسط نهادهای دانشگاهی که با هدف آموزش در سطح عالی آموزش کشور منتشر می‌شوند در حوزه‌ی تخصصی خود از اعتبار بیشتری برخوردارند. بر این اساس و بر اساس تجربه‌ی حدوداً سی ساله، کتاب‌های عکاسی منتشر شده توسط این نهادها در زمره‌ی مفیدترین کتاب‌های عکاسی در جامعه‌ی دانشگاهی شناخته می‌شوند. انتشارات سمت (سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی) با توجه به پیشینه‌ی طولانی و مفید خود در عرصه‌ی نشر دانشگاهی با انتشار کتاب‌های متنوع در زمینه‌های گوناگون و به‌ویژه حوزه عکاسی، اعتبار خود را در عرصه‌ی نشر حفظ و ارتقاء بخشیده است.^۴ البته هم‌زمان با انتشار کتاب توسط سمت، خود دانشگاه‌ها نیز در حوزه‌ی

عکاسی دست به کار چاپ و نشر شدند.^۵ در کنار آن‌ها نمی‌توان سهم بزرگ انتشارات سروش را در زمینه‌ی ترجمه و انتشار کتاب‌های تخصصی و دانشگاهی در حوزه‌ی عکاسی نادیده گرفت.^۶ افزون بر آن‌ها، مؤسسه‌های انتشاراتی دولتی و خصوصی دیگر در این سال‌ها در ترجمه و انتشار کتاب‌های عکاسی سهم قابل توجهی داشتند.

با این زمینه از کتاب‌های منتشر شده و شرایط روز آموزش عکاسی از یک سو و امکان ارتباط بی‌واسطه‌ی کاربران عکاسی - و در این بحث مشخصاً دانشجویان عکاسی - در سوی دیگر؛ انتشار کتابی که بتواند جای خالی مطلبی ناگفته و یا قوام نیافته را در جامعه‌ی کنونی عکاسی ایران پُر کند و یا پنجره‌ای برای نگرستن به اُفق‌های گسترده‌تر را فراهم آورد، یقیناً کار ساده و شتاب‌زده‌ای نمی‌تواند باشد. هرچند در تقابل با آمار کتاب‌های انتشار یافته در حوزه‌ی عکاسی - بر اساس آمار ذکر شده در مقدمه‌ی این جُستار - اعتبار علمی و هنری این حجم از منابع ترجمه شده کمی تأمل‌برانگیز است. این تأمل نه تنها کیفیت مطلب نگارش شده به زبان اصلی را شامل می‌شود که بیشتر ضرورت ترجمه و انتشار مطلب به زبان فارسی و سپس کیفیت ترجمه را دربر می‌گیرد. پرسش ساده این است: آیا آورده‌های تمام کتاب‌های ترجمه شده برای جامعه‌ی عکاسی ایران به‌ویژه جامعه‌ی دانشگاهی ضروری و مفید است؟ و تشخیص ضرورت و فایده‌ی مفاد این کتاب‌ها با کدام نهاد اجتماعی - چه دولتی و چه غیر دولتی - است؟^۷

طرح این پرسش، از آن جهت مهم و سرنوشت‌ساز است که این جُستار می‌خواهد کتاب 'عکاسی برای تماشا' را در وضعیت کنونی جامعه‌ی عکاسی و به‌ویژه جامعه‌ی دانشگاهی اعتبارسنجی نماید.

از آنجایی که رشته‌ی عکاسی در دانشگاه مجموعه‌ای از درس‌های نظری و کارگاهی را شامل می‌شود، انتشار منابع کتابی را می‌توان در دو حوزه از هم تفکیک کرد، حوزه‌ی نظری و حوزه‌ی عملی. حوزه‌ی نظری خود شامل چند زمینه می‌باشد؛ که می‌توان به زمینه‌های تاریخی، سبک‌شناسی، نقد و تحلیل، و مرور آثار عکاسان اشاره کرد. حوزه‌ی عملی نیز شامل زمینه‌هایی چون، ابزارشناسی، فن‌شناسی و روش‌شناسی برای عمل عکاسی و ارائه‌عکس‌ها می‌باشد. خوشبختانه در سال‌های اخیر در حوزه‌های نظری و عملی کتاب‌های گوناگونی تألیف و عمدتاً ترجمه شده و مورد استفاده قرار گرفته‌اند. هر چند کتاب درسی دانشگاهی به‌ویژه در حوزه‌ی هنر را نمی‌توان با کتاب درسی دبستان و دبیرستان به دلیل

طیف وسیع استفاده و یکسانی آن در تمام کشور مقایسه نمود؛ با این وصف برخورد سلیقه‌ای مراکز آموزش عالی درباره‌ی نوع بهره‌گیری از منابع مختلف درسی را نیز نمی‌توان نادیده گرفت. این وضع از شرح‌درس‌های گوناگون و تفاسیر متفاوت آن‌ها توسط نظام‌های آموزشی و اساتید مختلف پدید آمده است. چه بسا دیدگاه‌های متفاوت اساتید یک درس واحد، تأویل‌های مختلفی را به دست داده‌اند.

افزون بر آن، کتاب‌های مرتبط با حوزه‌ی عملی بیشتر به فرایند تولید عکس، روش‌ها و ابزارهای عکاسی می‌پردازند. در این میان کمتر کتابی به موضوع ارائه‌ی عکس در قالب نمایشگاه عکس پرداخته است. هرچند به‌طور پراکنده در برخی منابع این موضوع مورد توجه قرار گرفته است. مانند آن‌چه در فصل ۱۵ با عنوان 'پرداخت نهایی و عرضه‌ی کار' در کتاب 'عکاسی پایه' نوشته: مایکل لنگفورد، ترجمه: رضا نبوی، منتشر شده توسط دانشگاه هنر در سال ۱۳۸۸، آمده است.

کتاب 'عکاسی برای تماشا' در چنین شرایطی توانسته است مجموعه‌ای کامل از فرایند ارائه‌ی عکس‌ها در نمایشگاه را با تمام جزئیات و حواشی و نکات ظریفی که تنها در حین اجرا پدیدار می‌شوند، یک‌جا فراهم آورد. کاری که هیچ منبع دیگر فارسی با چنین وسعتی به آن نپرداخته است. از این روی، جای خالی چنین کتابی که افزون بر ارائه‌ی راه‌کارهای اجرایی، از تجربه‌ی عکاسان و گزینش‌گران و برگزارکنندگان نمایشگاه عکس نیز بهره گرفته است به خوبی احساس می‌شود. این کتاب می‌تواند منبع مفیدی برای علاقه‌مندان و به‌ویژه دانشجویان عکاسی باشد. افزون بر آن، انتشار کتاب توسط مؤسسه‌ی فوکال پرس^۸ به عنوان یکی از معتبرترین انتشارات عکاسی در جهان و بازنشر آن در سال ۲۰۱۴ میلادی بر ارزش و اعتبار این کتاب می‌افزاید.

۴. تحلیل درونی و جایگاه اثر

این کتاب به لحاظ ساختار متنی دارای چند ویژگی می‌باشد:

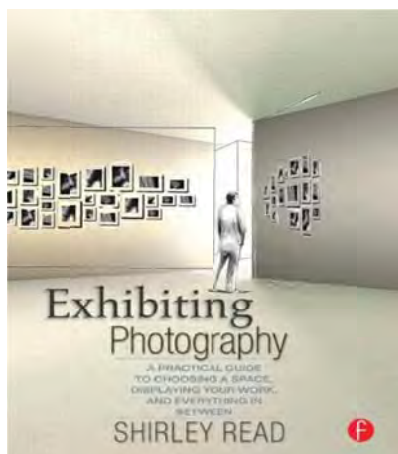
- نویسنده در متن با زبانی یک‌پارچه تمام مطالب کتاب را در قالب فصول شش‌گانه به هم متصل نموده تا بتواند به نتایج مورد نظر دست یابد.

- نویسنده در فصل‌های شش‌گانه‌ی کتاب، پیوست‌هایی مستندگونه را بر اساس مناسبت موضوعی گنجانده است. این پیوست‌ها از نقل‌قول‌ها و ارجاعات متن هر فصل مجزا هستند.
- نویسنده نمونه‌پژوهی‌هایی که آخر هر فصل آورده و شاهی برای تحقق یافته‌های هر فصل تلقی می‌شوند.

۱.۴ کاستی‌ها

نخستین نکته‌ی قابل اشاره، ترجمه‌ی عنوان کتاب است که در واقع کلید درک کلیت کتاب پنداشته می‌شود. با توجه به موضوع کتاب و آورده‌های نویسنده، انتخاب عنوان 'عکاسی برای تماشا' برای کتاب، کمی نامناسب است. با توجه به عنوان انگلیسی^۱، عناوین 'نمایش عکس' یا 'نمایشگاه عکس'، در عین اختصار مناسبت بهتری با مضمون کتاب دارند. هرچند عنوان انگلیسی با جمله‌ی توضیح دهنده‌ای همراه است: 'راهنمای عملی برای یافتن مکان و نمایش آثار شما، و هر موضوع مربوط به آن' که در برگردان فارسی نادیده گرفته شده است، در حالی که خود این توضیح در کنار عنوان اصلی می‌توانست اشاره‌ی صریح و مفید به مطالب کتاب داشته باشد. به این معنی عنوان فارسی کتاب دربرگیرنده‌ی مضمون و محتوای کلی کتاب نیست، چون بیشتر مطالب کتاب به موضوع ارائه عکس و شرایط بهتر تماشای عکس می‌پردازد و نه به موضوع عکس گرفتن به قصد تماشا در آوردن. آیا تمام عکاسان فقط به قصد برگزاری نمایشگاه عکس می‌گیرند؟

اولین فصل کتاب عنوان نامتعارفی برای ما فارسی‌زبانان دارد. انتخاب عنوان 'پس‌زمینه'^۲ برای نخستین فصل کتاب کمی غریب است؛ در حالی که با مطالعه‌ی مطالب این فصل می‌توان به هدف نویسنده از این فصل دریافت، هدفی که با عنوان 'پیش‌زمینه'^۳ مناسبت بهتری دارد. او در این فصل مقدمه‌های لازم و ضرورت‌های برگزاری نمایشگاه عکس را می‌نویسد. هر چند آنچه در نظر وی 'پس‌زمینه'^۴ نام گرفته است، همان بنیان‌های لازم و ضروری برای فرافکنی تصویر عکاسانه توسط عکاس (هنرمند) می‌باشد، چیزی شبیه به مفهوم ریشه و علت‌های بنیادین. جالب این‌که نویسنده در چاپ دوم کتاب در سال ۲۰۱۴، عنوان 'تفکر درباره‌ی نمایش (عکس)'^۵ را برای فصل اول برمی‌گزیند و 'پس‌زمینه'^۶ را کنار می‌نهد.

طرح جلد کتاب چاپ اول سال ۲۰۰۸

طرح جلد کتاب چاپ دوم سال ۲۰۱۴

به نظر می‌رسد برخی مطالب کتاب می‌توانست مختصر و کوتاه‌تر بیان شود و از تکرار همان مطالب در بخش‌های بعد خودداری کرد؛ هرچند باز تکرار مطالب موجب تمرکز بر روی بحث اصلی می‌شود، اما مطلب را نیز بی‌جهت طولانی می‌کند. برای نمونه می‌توان از آورده‌های تقریباً تکراری در صفحه‌های ۱۴۵ تا ۱۵۴ نام برد که به موارد تکرار شده راجع به جمع‌آوری حامیان مالی و معنوی پرداخته است، در حالی که در صفحه‌های قبل و بعد نیز به آن موارد نیز اشاره شده و می‌شود. همین‌طور آورده‌های صفحه‌های ۲۸۷ و ۲۸۸ راجع به آویختن تصویر که در صفحه‌های ۱۶۲ و ۱۶۳ و ۱۶۴ و ۱۶۵ و ۱۶۶ و ۱۶۷ به گونه‌ای دیگر تکرار شده است.

وجود مقدمه‌ای در کتاب که وجود ضمیمه‌ها و نمونه‌پژوهی داخل فصل‌ها را توضیح دهد ضروری می‌نماید. در عین حال ضمیمه‌ها می‌توانست از داخل متن به انتهای آن برود. به این ترتیب انسجام درونی متن بهتر حفظ می‌شد و از بی‌ربطی برخی از ضمیمه‌ها با متن اصلی کاسته می‌شد. البته شاید به نظر آید با این جابه‌جایی شکلی، کل متن دچار گسیختگی شود. اما در حالت فعلی نیز وجود این ضمیمه‌ها و نمونه‌پژوهی‌ها در درون متن فصل‌ها چندان مرتبط نمی‌نمایند و می‌توان آن‌ها را نخواند و یا پس از پایان فصل آن‌ها را خواند.

به نظر می‌رسد مضمون و مفهوم کلی کتاب به نحو مطلوبی ترجمه شده است. اما در این میان وجود برخی عبارت‌های خاص مانند: 'والتر بنجامین' (ص ۶۳) به جای والتر

بنیامین، 'خانواده آدم' (ص ۹۶) به جای عبارت متعارف خانواده بشر، 'رولاند بارت' (ص ۱۹۹) به جای رولاند بارت، 'فصاحت تصویر' (ص ۱۹۹) به جای بلاغت تصویر، 'از نگاه عکاس' (ص ۲۷۰) به جای چشم عکاس؛ هم‌چنین نبود واحد سنجش (سانتی‌متر) در عبارت تصویری بزرگ‌تر از ۱۶×۱۲ (ص ۲۷۹)، عدم آشنایی کافی مترجم محترم با نام‌ها و اصطلاحات رایج عکاسی را بر می‌تاباند. باید توجه کرد مخاطب اصلی کتاب دانشجویان و علاقه‌مندان جدی به عکاسی هستند. آنان کم یا بیش مطالعه‌ی نظری و تاریخی دارند و بسیاری از مفاهیم و اصطلاحات عکاسی را می‌شناسند. این نام‌ها و عبارت‌ها (عمدتاً ترجمه شده)، واژگان تخصصی عکاسی در زبان فارسی را شکل می‌دهند و بارها و بارها مورد استفاده قرار گرفته‌اند. بنابر این از حالت معنای صرف کلمه بیرون آمده و در فرهنگ عکاسانه، اسمی خاص با تاریخ و تباری مشخص تلقی می‌شوند. این جاست که نمی‌توان 'چشم عکاس' را با 'نگاه عکاس' برابر کرد؛ مگر آن‌که مترجم بخواهد عاملان در برابر ترجمه‌های قبلی و رایج این نام‌ها و عبارت‌ها، از نو واژه‌گزینی کند. البته قصد از بازگویی این موارد کوچک به معنای کاستن از کار ارزنده‌ی مترجم محترم نیست؛ بلکه قصد این است که در نوبت‌های بعدی چاپ، شاید نکته‌های اشاره شده به کار آیند.

موضوع دیگر این که کتاب با یک نتیجه‌گیری کوتاه به پایان می‌رسد. درحالی که از مجموع شش فصل مطلب ارائه شده در کتاب، جمع‌بندی مفصل‌تر و جامع‌تری انتظار می‌رفت. در واقع نویسنده نتیجه را در سه پاراگراف بسته است. او نخواست از مطالب و موضوعاتی که طرح کرده است به شکلی نظام‌مند نتیجه‌گیری به دست دهد؛ شاید بر این باور بوده که خود مطالب و فصل‌های کتاب گویا هستند و مستقل از وجود یک نتیجه‌گیری مبسوط، هر یک می‌توانند مفید واقع شوند. امکانی که چندان دور از ذهن نیست.

۲.۴ سودمندی‌ها

زبان به کارگرفته شده (ترجمه شده) از کیفیت یک‌دستی و سادگی در خوانش برخوردار است. آموزه‌های عملی طرح شده در کتاب برای استفاده‌ی دانشجویان و سایر عکاسان در برگزاری نمایشگاه عکس بسیار مفید است. از جمله می‌توان به مطالب صفحه‌های ۱۶۵ تا ۱۷۳ راجع به مراحل اصلی در طراحی نمایشگاه و توجه به ویژگی‌های فیزیکی مکان نمایشگاه اشاره کرد. هم‌چنین به مطالب صفحه‌های ۱۴۱ و ۱۴۲ که به موضوع مهم قرارداد بین هنرمند و گالری می‌پردازد. هرچند در سال‌های اخیر بر اساس آمار و پژوهش‌های

دانشگاهی^{۱۱}، برگزاری نمایشگاه‌های عکاسی در نگارخانه‌های حرفه‌ای از جهت کمی و کیفی رشد روزافزون یافته و رقم فروش عکس به مثابه‌ی اثر هنری توانسته است جای خود را تا حدودی در بازار فروش داخلی باز کند، اما آموزه‌های مدون کتاب می‌تواند، اطلاعات ساختاری و مفیدی را در این باره به علاقه‌مند ایرانی عرضه کند. علاوه بر آن، مطالب گردآوری شده درباره‌ی نمونه کاتالوگ، کارت پُستال‌های معرفی نمایشگاه و دعوت‌نامه‌ها در صفحه‌های ۲۲۰ تا ۲۲۹ نیز می‌تواند الهام‌بخش عکاسان و طراحان نمایشگاه عکس باشد.

فصل چهارم کتاب درباره‌ی متن تبلیغاتی و بیانیه‌ی هنرمند و کلاً امور چاپی به خوبی توانسته است بیانگر این نکته باشد که موارد فرعی و حاشیه‌ای تا چه حد می‌تواند در موفقیت نمایشگاه عکس مؤثر باشد، موضوعی که در ایران کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. نمونه پژوهشی این فصل (ص ۲۵۰) نیز با عنوان گالری دیجیتال نیز از بهترین بخش‌های کتاب است که به جدیدترین روش‌های عرضه‌ی عکس از طریق شبکه‌های مجازی می‌پردازد و ویژگی‌های مفید و مثبت آن را به‌ویژه در قالب کار گروهی بر می‌شمارد.

در فصل پنجم نیز با برشماری بسیاری از نکات کلیدی و مهم درباره‌ی استفاده‌ی مناسب از پاسپار تو و قاب برای عکس‌های مختلف و چگونگی نصب آثار بر دیوار و معرفی تجهیزات لازم برای این کار در صفحه‌های ۲۷۴ تا ۲۹۰، به خوبی توانسته است راه‌گشای عکاسان و دانشجویان جوان ایرانی باشد.

در فصل ششم، موضوع بررسی نورهای نمایشگاه در صفحه‌ی ۳۲۸ و نمایش خصوصی آثار در صفحه‌ی ۳۳۱، دانشجویان عکاسی علاقه‌مند به برگزاری نمایشگاه را با نکات ویژه و خاصی آشنا می‌کند، هرچند که عکاسان حرفه‌ای در ایران از چنین ترفندهایی به‌خوبی آگاهی دارند. شاید از آن مهم‌تر، پرداختن به موضوع 'پس از نمایش خصوصی آثار' در صفحه‌های ۳۴۳ تا ۳۵۰ می‌باشد که می‌تواند در حکم چراغ راهی برای آینده‌ی کاری دانشجویان عکاسی باشد. از دید نگارنده، این مورد اخیر در زمره‌ی مهم‌ترین یافته‌های کتاب به شمار می‌آید. چرا که نبود دوراندیشی برای تداوم کار هنری و حرفه‌ای دانشجویان یکی از معضلات و دغدغه‌های جدی مراکز آموزش عالی در کشور است. آورده‌های کتاب به‌خوبی می‌تواند آگاهی و شجاعت دانشجوی تازه‌کار را در ارائه‌ی عکس‌هایش تقویت کند.

۵. نتیجه‌گیری

براساس آنچه در این جستار آمد، می‌توان انتشار این کتاب را با یک پرسش ساده اما اصلی به چالش کشید.

اگر چنین کتابی منتشر نمی‌شد؟

آمار روبه‌رشد علاقه‌مندان به تحصیل عکاسی در مقاطع دانشگاهی، و تأسیس و گسترش مراکز آموزش عالی علمی و کاربردی در کنار مراکز رسمی می‌تواند ضرورت انتشار کتاب‌هایی از این نوع را موجه نماید. انتشار چنین کتابی در وضعیت اکنون عکاسی ایران، به‌ویژه عکاسی هنری و نمایشگاهی، می‌تواند مطالب و اطلاعات پراکنده‌ی موجود در باره‌ی برگزاری نمایشگاه عکس را در قالب ساختار مدون این کتاب به علاقه‌مندان و دانشجویان - رو به‌رشد - عکاسی عرضه کند. از این جهت کتاب می‌تواند فقدان یک مرجع قابل اطمینان در این زمینه را تا حدود زیادی برطرف نماید.

اما نبود اطلاعات زمینه‌ای راجع به سوابق نویسنده و مترجم به مانند بسیاری از کتاب‌های ترجمه‌شده‌ی دیگر، کاستی مهمی است که سطح توقع و انتظار خواننده را برای استناد به آورده‌های کتاب در حالت تعلیق قرار می‌دهد. باید توجه کرد این کتاب رُمان و داستان کوتاه نیست و قرار است یافته‌های آن - به‌ویژه در دانشگاه‌ها - مورد استفاده قرار گیرد؛ پس ناگزیر از ارائه‌ی اطلاعاتی درباره‌ی نویسنده و مؤلف است. در عین حال مترجم می‌توانست در مقدمه‌ی خود سختی‌ها و پیچش‌های کار ترجمه را نیز برشمارد و برای نمونه، دلایل نویسنده برای توجیه وجود ضمائم در درون متن فصل‌ها را توجیه کند. هم‌چنین مترجم محترم می‌توانست در عین امانت‌داری، و با هدف انسجام مطالب درون‌متنی، ضمائم هر فصل را در انتهای آن فصل جمع کند.

از آن‌جایی که به نظر می‌آید کتاب برای استفاده در دانشگاه‌های کشور به چاپ رسیده است؛ تبلیغ مناسب و اطلاع‌رسانی یا اعلام رسمی به گروه‌های آموزشی عکاسی در دانشگاه‌های کشور صورت نگرفته است.^{۱۲} مؤسسه انتشارات سمت می‌بایست پاسخ‌گوی این کاستی باشد. البته به نظر می‌رسد این کاستی به این کتاب محدود نمی‌شود و کتاب‌های دیگر منتشر شده در زمینه‌ی عکاسی نیز به نحو مطلوب به جامعه‌ی دانشگاهی و هنری معرفی نمی‌شوند.

با این وصف از دید نگارنده، کتاب عکاسی برای تماشا با چشم‌پوشی از کاستی‌ها و رفع آن‌ها در نوبت‌های بعدی انتشار، از اعتبار مطلوب و فایده‌ی کافی در جهت آگاهی و استفاده‌ی دانشجویان عکاسی و علاقه‌مندان دیگر برخوردار است.

پی‌نوشت‌ها

۱. گزارش نشست دوم (ترجمه و انتشار کتاب‌های نظری عکاسی) از مجموعه نشست‌های تخصصی دوسالانه سیزدهم بهمن ماه ۱۳۹۳ که در قالب ۴ DVD توسط انجمن عکاسان ایران منتشر شده است.

2. Shirley Rread

۳. برای نمونه می‌توان به کتاب «اتاق روش» نوشته‌ی «رولان بارت» اشاره نمود که در سال ۱۳۸۰ توسط فرشید آذرنگ ترجمه شده و نشر ماه‌ریز آن را منتشر نمود؛ و در همان سال توسط نیلوفر معترف ترجمه شده و نشر چشمه آن را منتشر نمود. هم‌چنین می‌توان کتاب «درباره عکاسی» نوشته‌ی «سوزان سونتاک» را نام برد که در سال ۱۳۸۹ توسط مجید اخگر ترجمه شده و توسط مؤسسه چاپ نظر با همکاری حرفه هنرمند به چاپ رسید؛ و در سال ۱۳۹۰ با ترجمه‌ی نگین شیدوش، توسط نشر حرفه نویسنده منتشر شد. افزون بر آن، طاعراً کتاب دیگری از «سوزان سونتاک» نیز با دو عنوان و توسط دو مترجم و دو ناشر در سال ۱۳۹۳ چاپ شده است؛ یکی با عنوان «نظر به درد دیگران» با ترجمه‌ی احسان کیانی‌خواه و توسط نشر گمان منتشر شده است؛ و دیگری با عنوان «در باب رنج دیگران» با ترجمه‌ی زهرا درویشیان و توسط نشر چشمه چاپ شده است.

۴. برای نمونه می‌توان به چند کتاب مربوط به عکاسی که توسط انتشارات سمت منتشر شده است اشاره کرد:

- ستاری محمد، ۱۳۷۶، سیر تحول عکاسی
- سارکوفسکی جان، ۱۳۸۲، نگاهی به عکس‌ها، فرشید آذرنگ
- تاکر شون ویلیام، ۱۳۸۶، راهنمای نورپردازی، شهرام نجاریان
- جان‌بخش مرتضی، ۱۳۸۸، کتراست،
- ویلسن دیوید، ۱۳۸۸، عکاسی حرفه‌ای (عکاسی از سازه‌ها)، مهرداد دعوت‌خواه
- پروبلر گری، -، اسرار طبیعت بی‌جان استودیویی، فوآد نجف‌زاده
- جان‌بخش مرتضی، ۱۳۹۰، فرآیند نوردهی

- ولز لیز (گردآورنده)، ۱۳۹۳، نظریه عکاسی، مجید اخگر

۵. برای نمونه کتاب 'عکاسی پیشرفته' نوشته‌ی مایکل لنگفورد و ترجمه‌ی رضا نبوی را در سال ۱۳۸۴؛ و کتاب 'عکاسی پایه' نوشته‌ی مایکل لنگفورد و ترجمه‌ی رضا نبوی در سال ۱۳۸۸؛ و کتاب 'زیبایی در عکس' نوشته‌ی رابرت ادامز و ترجمه‌ی کریم متقی در سال ۱۳۸۸ توسط دانشگاه هنر به چاپ رسیده‌اند.

کتاب 'فهرست عکس‌های تاریخی ایران (جلد ۱)' نوشته‌ی قاسم صافی در سال ۱۳۶۳ و جلد دوم همین کتاب در سال ۱۳۶۴؛ کتاب 'عکس‌های قدیمی ایران' توسط قاسم صافی در سال ۱۳۶۸؛ و کتاب 'عکاسی مطبوعاتی و خبرهای روز' نوشته‌ی لوپ لانگتن و ترجمه‌ی یوسف زینال‌زاده و علیرضا ارشادی در سال ۱۳۹۰ توسط دانشگاه تهران منتشر شدند.

دانشگاه شاهد نیز کتاب 'نقاشان بزرگ و عکاسی' نوشته‌ی محسن مراثی را در سال ۱۳۷۹ منتشر کرد.

دانشگاه هنر اصفهان نیز با همکاری انتشارات گلدسته کتاب 'کنترل کتراست و کیفیت در عکاسی' نوشته‌ی علیرضا واعظ کرونی را در سال ۱۳۹۲ منتشر کرد.

۶. برای نمونه می‌توان به چند کتاب منتشر شده توسط انتشارات سروش اشاره کرد:

- جاکوبسن سی. آی. و جاکوبسن آر. آی.، ۱۳۶۴، ظهور، اکبر عالمی

- ایتون جرج تی، ۱۳۶۴، شیمی عکاسی، عبدالعلی ذکاوت

- خطیر ضیاء‌الدین، ۱۳۶۴، ظهور و چاپ رنگی

- مانته هارولد، ۱۳۶۵، ترکیب‌بندی در عکاسی، پیروز سیار

- مانته هارولد، ۱۳۶۹، رنگ در عکاسی، پیروز سیار

- درس‌هاکیان وازریک و جلالی بهمن، ۱۳۶۵، عکاسان و عکاسی

- جعفریان حسین، ۱۳۶۸، عدسی در عکاسی و فیلمبرداری

- صانع منصور، ۱۳۶۹، از گذشته‌ها: پیدایش عکاسی در شیراز

- آدامز آنسل، ۱۳۷۰، دوربین عکاسی، پیروز سیار

- ژام آندره و دیگران، ۱۳۷۶، سرگذشت پیدایش عکاسی، پیروز سیار

- لاموره ژان، ۱۳۷۶، صافی‌ها در عکاسی سیاه و سفید و رنگی، پیروز سیار

۷. منظور از نهاد مرتبط وزارت ارشاد اسلامی نیست، چون تا آن‌جا که نگارنده اطلاع دارد نظارت این سازمان بر کل امور چاپی کشور، موارد و مصالح کلی و کلان کشور را در بر می‌گیرد و نه مباحث تخصصی را.

8. Focal Press

9. Exhibiting Photography: A practical Guide to Choosing a Space, Displaying your Work, and Evry thing in Between.

10. Thinking about Exhibiting

۱۱. برای نمونه می‌توان به پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد عکاسی با عنوان بررسی تأثیر نگارخانه‌ها در جهت‌دهی به تحولات عکاسی ایران (سال‌های بین ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰) که در سال ۱۳۹۱ توسط مژگان خادمی راد در دانشگاه هنر دفاع شده اشاره کرد.

۱۲. نگارنده خود در زمان نگارش این مقاله مدیر گروه عکاسی و عضو هیأت علمی دانشگاه هنر می‌باشد و تنها برا ساس شنیده‌ها، از انتشار چنین کتابی مطلع شده است و نسخه‌ای از آن در اختیار دانشگاه محل خدمت وی قرار نگرفته است.

کتاب‌نامه

- آدامز آنسل، ۱۳۷۰، دوربین عکاسی، پیروز سیار، تهران: سروش
- آدامز رابرت، ۱۳۸۸، زیبایی در عکس، کریم متقی، تهران: دانشگاه هنر
- ایتون جرج تی، ۱۳۶۴، شبمی عکاسی، عبدالعلی ذکاوت، تهران: سروش
- پرولر گری، -، اسرار طبیعت بی‌جان استودیویی، فواد نجف‌زاده، تهران: سمت
- تاگر شون ویلیام، ۱۳۸۶، راهنمای نورپردازی، شهرام نجاریان، تهران: سمت
- درساهاکیان وازریک و جلالی بهمن، ۱۳۶۵، عکاسان و عکاسی، تهران: سروش
- ژام آندره و دیگران، ۱۳۷۶، سرگذشت پیدایش عکاسی، پیروز سیار، تهران: سروش
- جاکوبسن سی. آی. و جاکوبسن آر. آی، ۱۳۶۴، ظهور، اکبر عالمی، تهران: سروش
- جان‌بخش مرتضی، ۱۳۸۸، کنتراست، تهران: سمت
- جان‌بخش مرتضی، ۱۳۹۰، فرآیند نوردهی، تهران: سمت
- جعفریان حسین، ۱۳۶۸، عدسی در عکاسی و فیلمبرداری، تهران: سروش
- خادمی راد مژگان، ۱۳۹۱، بررسی تأثیر نگارخانه‌ها در جهت‌دهی به تحولات عکاسی ایران (سال‌های بین ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰)، پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد رشته عکاسی، تهران: دانشگاه هنر
- خطیر ضیاء‌الدین، ۱۳۶۴، ظهور و چاپ رنگی، تهران: سروش
- سارکوفسکی جان، ۱۳۸۲، نگاهی به عکس‌ها، فرشید آذرنگ، تهران: سمت
- ستاری محمد، ۱۳۷۶، سیر تحول عکاسی، تهران: سمت
- صافی قاسم، ۱۳۶۳، فهرست عکس‌های تاریخی ایران (جلد ۱)، تهران: دانشگاه تهران

صافی قاسم، ۱۳۶۴، فهرست عکس‌های تاریخی ایران (جلد ۲)، تهران: دانشگاه تهران
صافی قاسم، ۱۳۶۸، عکس‌های قدیمی ایران، تهران: دانشگاه تهران
صانع منصور، ۱۳۶۹، از گذشته‌ها: پیدایش عکاسی در شیراز، تهران: سروش
مانته هارولد، ۱۳۶۵، ترکیب‌بندی در عکاسی، تهران: سروش
مانته هارولد، ۱۳۶۹، رنگ در عکاسی، پیروز سیار، تهران: سروش
مراثی محسن، ۱۳۷۹، نقاشان بزرگ و عکاسی، تهران: دانشگاه شاهد
لاموره ژان، ۱۳۷۶، صافی‌ها در عکاسی سیاه و سفید و رنگی، پیروز سیار، تهران: سروش
لانگتن لوپ، ۱۳۹۰، عکاسی مطبوعاتی و خبرهای روز، یوسف زینال‌زاده و علیرضا ارشادی، تهران: دانشگاه تهران

لنگفورد مایکل، ۱۳۸۴، عکاسی پیشرفته، رضا نبوی، تهران: دانشگاه هنر
لنگفورد مایکل، ۱۳۸۸، عکاسی پایه، رضا نبوی، تهران: دانشگاه هنر
واعظ کرونلی علیرضا، ۱۳۹۲، کنترل کنتراست و کیفیت در عکاسی، اصفهان: دانشگاه هنر اصفهان
ولز لیز (گردآورنده)، ۱۳۹۳، نظریه عکاسی، مجید اخگر، تهران: سمت
ویلسن دیوید، ۱۳۸۸، عکاسی حرفه‌ای (عکاسی از سازه‌ها)، مهرداد دعوت‌خواه، تهران: سمت

منابع دیگر

مجموعه DVD های عکس‌ها و نشست‌های تخصصی دوسالانه‌ی عکس سیزدهم موزه هنرهای معاصر،
۱۳۹۴، تهران: انجمن عکاسان ایران

اینترنت

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی